

oorlog, bezetting en bestuur

LANDSBESTUUR

In mei 1940 vallen de Duitsers Nederland binnen, de regering wijkt uit naar Engeland.

Na een paar dagen oorlog vestigt Adolf Hitler een bezettingsmacht in Nederland met als zijn directe vertegenwoordiger dr. Arthur Seyss-Inquart, Reichskommissar für die Niederlanden.

Hij richt een Aufsichtverwaltung [toezicht-houdend bestuur] op, dat toezicht houdt op de Nederlandse bestuurlijke organisatie.

De Ausichtverwalters met de titel General Kommissar hielden de Nederlandse bestuurders en bestuursorganen in de gaten; niets kon geschieden zonder hun toestemming.

Seyss-Inquart benoemde vier General Kommissars : Fishböck, voor Finanz und Wirtschaft; Rauter, voor Sicherheitswesen; Schmidt voor besonderen Verwendung en Wimmer, voor Verwaltung (bestuur) und Justiz. (In het Nederlands hadden ze de titel Commissaris Generaal).

Hij behartigde ook 'het Joodse vraagstuk'.

Het bestuurlijke toezicht wordt in september 1940 verder uitgebreid door de benoeming van Beauftragten voor elke provincie en voor Amsterdam apart, met de titel *Beauftragte des Reichskommissar für die stad Amsterdam*.

Dr. **Hans Böhmcker** wordt op 16 september 1940 benoemd, hij vestigt zich aan het Museumplein; hij wordt later opgevolgd door Doktor **Werner Schröder**.

Elk ministerie wordt - omdat de minister vertrokken is, geleid door een Secretaris Generaal (SG) of Directeur Generaal (DG), Nederlanders die Duitsgezind waren [doch niet persé NSB-lid waren],

Bij aanvang van de bezetting werd het ministerie voor Onderwijs, ambtelijk geleid door Secretaris Generaal G.A. van Poelje - na een 'incident' in september van 1941 werd hij ontslagen en tijdelijk opgevolgd door mr. H.J. Reinink.

Op 26 november 1940 werd professor dr. **Jan van Dam** benoemd als SG, hij was hoogleraar Duits aan de Universiteit van Amsterdam. Van Dam was pro-Duits uit hoofde van zijn professie, maar geen NSB'er; hij bleef de hele oorlog de hoogste baas. Maar in een zijkamertjes zat 'ministerial-rat', dr Schwartz, als een soort toezichthouder namens het Duitse bestuur.

Overigens, omdat er geen minister was, werd de ambtelijke organisatie 'Departement' genoemd en bij de benoeming van van Dam gesplitst in enerzijds 'Opvoeding, Wetenschap en Cultuur-bescherming' (dat dan iets later Kultuurbescherming werd) en anderzijds 'Volksvoorlichting en Kunsten'. De NSB'er Goedewaagen werd de SG van dat nieuwe departement.

GEMEENTEBESTUUR AMSTERDAM

Vanaf 1921 was Dr. Willem de Vlucht burgemeester van Amsterdam. In 1931 werd de fractievoorzitter van de SDAP, Emanuel Boekman, wethouder voor Onderwijs.

Met onderbreking van 1933-1934 [toen de Sociaaldemocraten even niet meeregeerden in de stad] bleef Boekman wethouder tot de meidagen van 1940, toen hij zich samen met zijn vrouw van het leven benam.

Wethouder Arbeidszaken Kropman nam toen de onderwijs portefeuille erbij. Maar burgemeester Willem De Vlucht [1872-1945], en de wethouders Bossevain, Kropman, Boeken, van Meurs, Rustige, Franke worden begin maart door Seyss-Inquart uit hun functies gezet.

Vervolgens wordt **Edward John Voûte** (1887-1950) benoemd als *regerings-commissaris*.

Hij kreeg de bevoegdheid wethouders te benoemen. Dr. J. Smit, voordien rector van het Hervormd Lyceum in Amsterdam, wordt dan de nieuwe Onderwijs wethouder.

Er wordt algemeen gesteld dat het ontslag van burgemeester de Vlucht en diens wethouders werd ingegeven als 'straf' voor de Februaristaking, die immers enkele dagen eerder plaatsgreep. Seyss-Inquart had echter al per verordening bepaald dat alle colleges van B&W in heel Nederland, per 1 maart 1941 het veld moesten ruimen.

Vanaf maart 1941 worden de besluiten niet meer genomen door het college van Burgemeester en Wethouders, maar alleen door de Burgemeester. Het heet dan ook 'uit het boek der besluiten van de Burgemeester van Amsterdam'

[of den Regeeringscommissaris voor Amsterdam] en de stukken waren niet meer in de 'wij' vorm maar allemaal 'ik'. Per 1 september 1941 vaardigt de bezetter een nieuwe gemeentelijke bestuursregeling uit.

Vanaf dat moment is het weer gewoon 'de burgemeester van Amsterdam' en worden de besluiten en uitgaande stukken weer mede ondertekend door de gemeentesecretaris

En nota bene : op het Departement en op het Amsterdamse stadhuis werkten uitsluitend Nederlandse ambtenaren, de meesten waren niet persé pro-Duits, een enkeling wel.

[BRONNEN] (oa) Burgemeesters in oorlogstijd, Peter Romijn, Balans 2012 en **SAA** 5191: 7337-1003 en 7438-3400]